

Läroverket för gossar och flickor- koulun/ Designmuseon Pro Patria-taulut

Korkeavuorenkatu 23:ssa sijaitseva, **Gustaf Nyströmin** suunnittelema upea punatiilinen rakennus on yksi helsinkiläisen 1800-luvun arkkitehtuurin helmiä, joten ei ole ihme, että rakennuksen suojissa tätä nykyä toimiva Designmuseo (aikaisemmin Taideteollisuusmuseo) esittelee yhdessä sen viereisen Arkkitehtuurimuseon kanssa suomalaista designosaamista. Alkujaan sitä ei toki rakennettu museoksi, vaan kouluksi.

Vuonna 1883 valmistunut kiinteistö rakennettiin sitä ennen Bulevardin ja Erottajan kulmassa toimineen Läroverket för gossar och flickor – nimisen yksityiskoulun toimitiloiksi. Yhdeksänluokkaa koulua kutsuttiin myös sen ensimmäisen rehtorin (joka oli myös yksi sen perustajajäsenistä), pastori **K.T. Brobergin** mukaan myös Brobergiska skolaniksi (tai ”Brobaniksi”). Uranuurtaja se oli alusta saakka: opinahjo oli Suomen ensimmäinen yhteiskoulu, jonka naisten ja miesten yhdenvertaisuutta korostava ajattelu sai osakseen paljon huomiota ja kritiikkiäkin. Suurimmillaan sen oppilasluku oli 1930-luvun alussa, jolloin sen pulpeteissa istui 354 koululaista. Koulun alumneihin kuuluu niin muumien äiti **Tove Jansson**, taitelija **Greta Hällfors-Sipilä** kuin ensimmäisellä Mannerheim-ristillä koskaan palkittu panssarikenraali **Ruben Lagus**.

Tätä nykyä Läroverket för gossar och flickor- koululle rakennetuissa tiloissa toimii Designmuseo (kuva: Wikipedia).

Koulu toimi tässä osoitteessa vuoteen 1977 saakka. 1973 Laguska Skolanin ja 1975 Tölö Svenska Samskolanin kanssa yhdistynyt, Minerva Skolaniksi nimensä muuttanut oppilaitos muutti Töölöön, missä sen toimintaa tänä päivänä jatkaa Tölö Gymnasium. Vuonna 1978 vanhaan koulurakennukseen muutti Designmuseo, joka peri koulun kunnianosoituksen sotavuosiemme sankareilleen.

Heti rakennuksen pääsisäänkäynnin oikealta puolelta löytyy kolme koulun sodissa kaatuneille sankareille teetättämää Pro Patria-taulua, joista vasemmanpuoleinen on paljastettu 1918 käydyn sisällissodan uhreille, keskimäinen talvisodassa ja oikeanpuolimmainen jatkosodassa menehtyneille. Omalta osaltaan nekin muistuttavat, kuinka Suomi on kautta historiansa tarvinnut hyvinvointinsa sekä vapautensa rakentamiseen ja turvaamiseen niin naisiaan kuin miehiään: talvi- ja jatkosodan taulujen 28 nimen joukosta löytyy poikkeuksellisesti myös kaksi naista.

Heidän kohtaloissaan konkretisoituu myös se, ettei sodan tuhoilta ole turvassa kotirintama eivätkä siviilit: koulusta valmistunut kirjailija **Anne-Marie Appelgren (o.s. Granberg)** sai surmansa Turkuun kohdistetuissa ilmapommituksissa yrittäessään pyrkiä turvaan Eerikinkadun pommisuojaan, jonka ovet oli kuitenkin ehditty jo sulkea. Hän jätti jälkeensä puolison lisäksi kolme lasta, josta vanhinkaan ei ollut 15 vuotta vanhempi.

Anne-Marie Appelgren

Keskelle Helsingin keskustaa 8.11.1942 pudotetun pommin räjähdyksessä menehtynyt **Marianne Andersson** puolestaan oli yksi koulun tuolloisia oppilaita: hän oli kuollessaan vasta 11-vuotias.

Taulujen historian - niiden alkuperäisen paljastuspaikan ja niihin kaiverrettuja nimiä yhdistävän tekijän eli koulutaustan – vuoksi niiden ikuistamien 28 talvi- ja jatkosodan uhrien joukosta löytyy poikkeuksellisen paljon Schaumanin, Grotenfeltin sekä Munsterhjelmin kaltaisten aatelisten vesoja sekä lupaavia ja osaavia lahjakkuuksia, joille ovet olivat auki maailmalle saakka... kunnes sota päätti heidän elämänsä aivan liian lyhyeen.

Robert Eklund

180-senttisenä oli sotamies **Robert Eklund** saanut tuttavapiirissään lempinimen Stora Robban ("iso Robban"). Yliopistoon tekniikkaa opiskelemaan lähteneen ja arkkitehdin urasta haaveilleen nuorukaisen taisto jatkui vielä kuukausia sen jälkeen, kun sota oli vihdoinkin hiljennyt. Talvisodan päättymistä edeltävänä päivänä Tervajoella vaikeasti haavoittunut nuori sotamies tuotiin hoidettavaksi 1. Sotasairaalaan Helsinkiin. Siellä, muun Suomen juhliessa juhannusta, otti 22-vuotias Eklund 24.6.1940 viimeisen henkäyksensä. Heinäkuun alussa hänen Maj- vaimonsa hautasi hänet Hietaniemen sankarihautoihin.

Nils Grotenfelt oli jo varusmiesaikanaan esimiehiltään kiitosta kerännyt oikeustieteiden opiskelija, jonka kielitaito oli tuohon aikaan poikkeuksellinen ja piti Tor Tirkkosen lailla sisällään neljä kieltä. Sotaan hän lähti lääkintäalikersanttina, tarkoituksenaan pelastaa niin monen oman henki kuin mahdollista. Traagisesti hän joutui antamaan tehtävässä omansa, vain 23-vuotiaana.

Nils Grotenfelt

Jean Harju-Jeanty

Hänen laillaan tuohon aikaan poikkeuksellisen kielitaidon omaisi reservin vänrikki **Guy Harju-Jeanty**, jolla oli äitinsä kautta belgialaiset sukujuuret. Niinpä tämä kauppaorkeasta valmistunut osastopäällikkö puhui äidinkieltänsä ruotsin lisäksi niin saksaa, ranskaa kuin englantia. Häntä jäi suremaan pienen pojan lisäksi Oiva-vaimo.

Sama kohtalo oli edessä myös vain 27-vuotiaana lääketieteen tohtoriksi ennättäneen ja maataan lääkintäluutnanttina palvelleen **Pehr Gyllingin** Inger-vaimolla. Hän ei ollut ehtinyt olla Pehrinsä kanssa naimisissa kahtakaan vuotta, kun vain reilu kuukausi jatkosodan alkamisen jälkeen sai suruviestin, jossa kerrottiin Gyllingin kaatuneen. Niin Oiva kuin Inger vaalivat sankarikuoleman kokeneen puolisonsa muistoa loppuelämänsä - mikä Oivan kohdalla kesti 60 ja Ingerinkin kohdalla yli 50 vuotta – eivätkä koskaan menneet uusiin naimisiin.

Per Gylling

Hjalte Hjorth

28-vuotias **Hjalte Hjorth** oli koulusta valmistuttuaan toiminut konttoristina ja edennyt urallaan öljytuotteita maahan tuoneen ja kaupanneen Oy Nobel Standard- yrityksen tarkastajaksi. Suojeluskuntaan hän oli liittynyt jo 15-vuotiaana, 22-vuotiaana hän oli jo pataljoonansa ampumaupseeri, eikä hänen innokkaaksi ja reippaaksi kehuttu asenteensa tai johtajantaitonsa jääneet huomaamatta myöskään armeijassa. Hän kaatui Marjapellonmäessä saatuaan hänen reitensä irti repineen osuman. Sankarihaudan sijaan vanhemmat halusivat haudata poikansa perhehautaan.

Moni Brobanska skolanin Pro Patria-tilun uhreista - mm. Nils Grotenfeldt ja Hjalte Hjorth - kaatui Uudenmaan suomenruotsalaisista reserviläisistä kootun Jalkaväkirykmentti 10:n ja etenkin sen I Pataljoonan riveissä. **Harry Janson**, pataljoonan 3. komppaniassa palvellut alikersantti kohtasi loppunsa 11.2.1940 Marjapellonmäessä, päähän tulleen osuman tehdessä niin hirveää jälkeä hänen takaraivossaan, että kun Jansonin ruumis lähetettiin Helsinkiin Harjun ruumishuoneelle, oli mukana ohjeistus siitä, ettei ruumista tulisi näyttää. Kaupan alalla työskennelleen Jansonin perheeseen kuului Anna-Liisa-vaimon lisäksi kaksi nyt sotaorvoksi jäänyttä lasta.

Harry Janson

Carl Lundström

Edellisenä päivänä samasta pataljoonasta oli Marjapellonmäen taisteluissa kaatunut alikersantti **Carl Lundström**, jonka ruumis jäi kentälle. Turussa syntyneen, mutta Kruunuhaassa kasvaneen Lundströmin harrastuksiin kuului mm. suojeluskuntatoiminta, mikä oli innostanut häntä muutama vuosi aikaisemmin myös lähtemään armeijaan vapaaehtoisena. 23-vuotiaasta konttoripäällikköä jäi kaipaamaan Birgit-vaimo sekä heidän vauvansa.

Marjapellonmäessä käydyt taistelut koituivat myös 21-vuotiaan opiskelijan **Ulf Stenbackan** kohtaloksi. Lundströmin, Jansonin, Hjorthin ja Grotenfeltin kanssa samassa pataljoonassa palvellut nuori konekiväärialiupseeri oli myös hakeutunut armeijaan vapaaehtoisena. Siellä hänet muistettiin paitsi hyvästä käytöksestään, myös urheilullisuudestaan – jalkapallossa hän oli voittamassa armeijan mestaruuttakin.

Ulf Stenbacka

Gösta Munsterhjelm

Göstana tunnettu **Gustav Munsterhjelm** seurasi upseereistaan ja taiteilijoistaan tunnetun aatelissukunsa jäljissä sotilasuralle ja hakeutui vapaaehtoisena suorittamaan asevelvollisuutta. Sitä ennen hän oli kehittänyt isänmaan puolustamisen taitoja kuuden vuoden ajan Kruunupyyn suojeluskunnassa. Reservin vänrikin reippaus, motivaatio sekä hyvä kunto – urheilullinen nuorukainen kunnostautui etenkin etevänä uimarina – jätti erinomaisen vaikutelman kaikkiin hänet tavanneisiin. Vain viikko ennen talvisodan päättymistä JR 10:n II Pataljoonassa palvellut 27-vuotias Munsterhjelm kaatui Säkkijärvellä. Myös hänen ruumiinsa jäi kentälle, ja isä Bertel sekä äiti Hanna joutuivat jättämään hyvästinsä pojalleen tyhjällä haudalla.

20-vuotias opiskelija **Bjarne Sandström** oli monen muun taulun sankarin lailla ilmoittautunut armeijaan vapaaehtoisena. Hän sai surmansa Porkansaassa muutama päivä ennen aselepoa vihollisluodin mentyä sisään hänen alahuulestaan, hänen päänsä lävistäen. Kuusi vuotta myöhemmin nuoren sotamiehen äiti Astrid joutui hautaamaan puolisonsa, kymmenen vuotta siitä vielä toisenkin poikansa eläen 92 vuotta kestäneen loppuelämänsä yksin.

Bjarne Sandström

Einar Stenfeldt

Vapaaehtoisena oli armeijaan liittynyt myös talvisodan pohjoisella rintamalla Osasto Pennasen muonavahvuudessa palvelut sotamies **Einar Stenfeldt**. Petsamossa kaatunut 28-vuotias konttoristi oli vanhempiensa Ernstin ja Gärden neljästä lapsesta toiseksi nuorin ja ainoa elossa oleva poika: kaksi vuotta Ernstin jälkeen syntynyt kuopus Gunnar oli elänyt vain viisivuotiaaksi.

27-vuotiaana kaatunut **Ragnar Karell** oli agronomi, jota jäi vanhempien Augustin ja Idan lisäksi kaipaamaan kahdeksan sisarusta. Tamperelaisyntyinen 31-vuotias korpraali **Åke Zetterberg** oli koulusta ylioppilaaksi kirjoitettuaan lukenut itsensä Handelshögskolanissa ekonomiksi, työskenteli konttoristina ja asui Maire-vaimonsa kanssa Töölöntorinkadulla.

Muutama päivä ennen 22-vuotispäiväänsä kaatuneeksi merkitystä **Henrik Sohlbergista** ei löydy Sota-arkistosta mitään tietoa, eivätkä Kansaneläkelaitoksenkaan tilastot vuosina 1939–1945 kuolleista hänen nimeään tunnista. Sama on tilanne taulun viimeisen nimen, muutama päivä ennen 33-vuotispäiväänsä kuolleeksi kirjatun **Arndt Koskisen** kohdalla.

Kersantti **Axel Vestman** (taulussa virhe) työskenteli siviilissä ulosottoapulaisena ja kasvatti Vivi-vaimonsa kanssa Kauklahdessa kahta lastaan. Hän kaatui 38-vuotiaana Skogbyssä vihollisluodin mentyä sisään hänen rintansa vasemmalta puolen ja tullen selästä oikealta puolen ulos. Ahvenanmaalta kotoisin oleva **Jarl Madsen** haavoittui vaikeasti ja menehtyi myöhemmin 66. Sotasairaalassa. Siviilissä 21-vuotias vänrikki oli opiskelija. Hänen äitinsä oli kuollut pojan ollessa kahdeksanvuotias ja apteekkari-isä oli mennyt uusiin naimisiin. Nuorta vänrikkiä jäivät kaipaamaan isä Jarlin lisäksi tämän uudesta avioliitosta syntyneet kaksi sisarusta.

Suomen kuuluisimman poliittisen murhan tehneen Eugen Schaumanin kanssa samasta suvusta polveutuva **Gunnar Schauman** palveli maataan aliperämiehenä miinalaivueessa, ja sai surmansa miinaräjähdyksessä. Puteksi kutsuttua 27-vuotiasta alikersanttia jäivät suremaan Birgitta-vaimo sekä kaksi vain muutaman vuoden ikäistä poikaa. Heidän 20.2.1943 Hesarin etusivulla ”omalle rakkaalleen” julkaiseman kuolinilmoituksen riveissä tiivistyy, millaista tuhoa jokainen taulun kuolema teki myös jälkeen jäävissä. ”Suurin onni on sanaton, katkerin suru äänetön.”

Kenessäkään toisessa eivät Suomen historian suursuvut kohtaa samalla lailla kuin Designmuseon/ Brobergiska skolanin Pro Patria-taulujen seniorin, 42-vuotiaana kaatuneen kornetin ja kahden lapsen isän **Hjalmar Hagelstamin** kohdalla. Ehrnroothin ja Hagelstamin sukuista polveutunut Hagelstam itse nimittäin avioitui Fazerin sukuun. Eläessään tämä niin Pariisissa kuin Italiassa alaa opiskellut monipuolinen lahjakkuus jätti jälkensä suomalaiseen taide-elämään tekemällä uran taidemaalarina, graafikkona, kuvittajana, lavastajana, taidekriitikkona, mainos- ja pilapiirtäjänä sekä taidekoulun opettajana, mitä kautta oli vaikuttamassa myös seuraavan suomalaisen taitelijasukupolveen.

Hjalmar Hagelstam

Henrik Relander (ei sukua presidentille!) oli vanhempiansa Bertelin ja Karinin nelilapsisen katraan toiseksi nuorin. Hän jos kuka tiesi, mikä tässäkin sodassa oli pelissä: edellinen oli vienyt Viipurissa syntyneeltä sotamieheltä kodin. Saadessaan kranaatinsirpaleen päähänsä ja kaatuessaan oli hän vasta 19 ja työharjoittelussa - elämänsä ja uransa alussa.

22-vuotias **Rolf Dahl** työskenteli siviilissä konttoristina ja opiskeli kauppakorkeakoulussa. Neljää kieltä taitavana haaveissa siinsi kansainvälinen ura. Ennen kuin oli 19-vuotiaana ilmoittautunut armeijaan vapaaehtoiseksi, oli hän ehtinyt olla kaksi vuotta mukana Espoon merisuojeluskunnassa. Nuori vänrikki kuoli 13. Sotasairaalassa haavoituessaan saamiinsa vammoihin.

Äidin puolelta 26-vuotiaan opiskelijan **Pontus Cronvallin** sukujuuret olivat Virossa, isän puolelta Ruotsissa. Vanhempiansa Erikin ja Doloresin ainoaksi jääneen lapsen sotapolku oli kestänyt melkein päivälleen kolme vuotta, ennen kuin se päättyi – olosuhteissa, joiden ahdinkoa on ulkopuolisen mahdotonta edes yrittää ymmärtää. Sotamies Cronvall ampui itsensä ja kuoli vammoihinsa kenttäsairaalassa myöhemmin samana päivänä.

Korkeavuorenkadulla asunut opiskelija **Olavi Grönlund** oli liittynyt isänmaan taistoon lokakuussa 1942. Elokuussa 1944 20-vuotias korpraali kuoli helsinkiläisessä sotasairaalassa.

Gunnar Henrikson

Moni Designmuseon/ Brobergiska skolanin Pro Patria-taulujen sankareista ei päässyt palaamaan kotiin edes arkussa- edellä mainittujen lisäksi heihin kuuluu myös sotamies **Gunnar Henrikson**. Vain 19-vuotiaana kaatuneesta Henriksonista löytyi seikkailunhalua, mikä oli johdattanut hänet niin merimieheksi kuin myös vapaaehtoiseksi armeijaan. Hän kohtasi loppunsa Säkijärvellä Rannikkotykistörykmentti 2:n riveissä.

Tor Tirkkosen kohdalla hänen omaisensa joutuivat odottamaan selvyttä rakkaansa kohtalosta vielä yli puoli vuosisataa. Lääkäriksi Helsingin yliopistossa opiskellut Tirkkonen muistetaan älyllisesti lahjakkaana, uhkarohkeana ja isänmaanrakkaana nuorukaisena, joka paloi halusta ”näyttää ryssille”, kuten hän oli viimeiseksi jääneellä lomallaan perheelleen vannonut. Lupaustaan toteuttaessaan hän jäi maalikuussa 1942 kranaattitulessa haavoittuneena vihollisen puolelle. Kadonneeksi merkitty Tirkkonen julkistettiin myöhemmin kuolleeksi, mutta kaipaamiaan vastauksia perhe sai vasta 2000, jolloin selvisi hänen joutuneen sotavankeuteen, missä kuoli vammoihinsa.

Tor Tirkkonen

Sven Andersson

Erityisen surullisia ovat sellaiset Designmuseon/ Pro Patria-aulun kohtalot, joissa vanhemmat olivat menettäneet jo useammankin lapsistaan. Niin Grotenfelt kuin vanhempiansa iltatähti **Sven Andersson** olivat kotoisin kolmilapsisista perheistä, joissa molemmissa oli jouduttu hautaamaan perheen esikoinen. Konttoristina siviilissä työskennellyt 24-vuotias korpraali Andersson oli velvollisuudentuntoinen ja isänmaallinen, minkä vuoksi oli aikoinaan hakeutunut armeijaan vapaaehtoisena. Hän oli niitä, jotka joutuivat lunastamaan antamansa sotilasvalan viimeiseen kirjaimen saakka antamalla kalleimpansa. Joulusta 1942 tuli joulu, jota kukaan Svenssoneista ei unohtaisi: aatonaattona tuli tieto Svenin kaatumisesta.

Designmuseon/ Brobergiska skolanin Pro Patria-auluihin ikuistettujen sankareiden muisto ja perintö elää, eikä vain heidän keskuudessamme yhä elävissä lapsissa ja heidän jälkeläisissään - joita nyt on jo neljännessä polvessa – sekä näihin periytyneessä lahjakkuudessa. Seuraavan kerran kun olet liikkeellä Helsingin keskustassa ja kahvihammasta alkaa kolottaa, niin poikkeapa 1930 Kluuvikadulle perustettuun perinteikkääseen Fazer-kahvilaan. Siellä ollessasi kiinnitä ihan erityistä huomiota kahvilan avajaisvuodelta peräisin olevaan geometriseen seinämaalaukseen ja vietä hiljainen hetki sen edessä. Se on nimittäin erään nyt esiteltyjen taulujen sankarin, Karl Fazerin Kitty-tyttären kanssa avoituneen Hjalmar Hagelstamin käsialaa.

FÖR FOSTERLANDET

OSKAR ROSENVIST 1851-1881 11-10-1881
 SEBASTIAN NISKA 1852-1881 11-11-1881
 MARTIN OLIN 1852-1882 11-11-1882
 MAGNUS ÖBERG 1852-1882 11-11-1882
 HENRIK ÅSTRÖM 1853-1883 11-11-1883
 BIRGER VIBERG 1853-1883 11-11-1883
 TORSTEN STRANDBERG 1853-1883 11-11-1883
 HARRY MÄDÉN 1854-1884 11-11-1884
 ARVIL SALIN 1854-1884 11-11-1884
 OLOF STRANDBERG 1854-1884 11-11-1884
 DANIEL ÖSTRÖM 1854-1884 11-11-1884
 ERIK HERNBERG 1854-1884 11-11-1884
 GÖSTA HJELT 1854-1884 11-11-1884

FÖR FOSTERLANDET

ROBERT EKLUND 1855-1885 11-11-1885
 NILS GROTEBEHT 1855-1885 11-11-1885
 GUY HADU-JEANTY 1855-1885 11-11-1885
 KVALTE ÖDORTA 1855-1885 11-11-1885
 HARRY SANSON 1855-1885 11-11-1885
 JARL-ANTEL LUNDSTRÖM 1855-1885 11-11-1885
 GÖSTA MUNSTERJÖDEM 1855-1885 11-11-1885
 BOARNE SANDSTRÖM 1855-1885 11-11-1885
 ULF STENBÄCKA 1855-1885 11-11-1885
 EINAR STENFELDT 1855-1885 11-11-1885
 GUNNAR HENRIKSSON 1855-1885 11-11-1885
 ANNE-MARIE APPELÖREN 1855-1885 11-11-1885
 P. GRANBERG

FÖR FOSTERLANDET

BAGNAR HARELL 1856-1886 11-11-1886
 JOSEF BETTERMAN 1856-1886 11-11-1886
 DENR GYLLING 1856-1886 11-11-1886
 HENRIK SKOLBERG 1856-1886 11-11-1886
 AXEL WESTMAN 1856-1886 11-11-1886
 GUALMAR HAGELSTAM 1856-1886 11-11-1886
 TOG TIRKONEN 1856-1886 11-11-1886
 JARL MADSEN 1856-1886 11-11-1886
 MARIANNE ANDERSSON 1856-1886 11-11-1886
 SVEN ANDERSSON 1856-1886 11-11-1886
 GUNNAR SCHROMAN 1856-1886 11-11-1886
 HENRIK RELANDER 1856-1886 11-11-1886
 R. E. DAHL 1856-1886 11-11-1886
 P. JOUS CRONVALL 1856-1886 11-11-1886
 OLAVI GRÖNLUND 1856-1886 11-11-1886
 ARNDT KOSKINEN 1856-1886 11-11-1886